Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (четвърти състав)

5 септември 2024 година*

„Преюдициално запитване — Обща система на данъка върху добавената стойност (ДДС) — Директива 2006/112/ЕО — Случаи на освобождаване — Член 135, параграф 1, буква ж) — Управление на специални инвестиционни фондове — Понятие — Пенсионни фондове — Сходство с предприятие за колективно инвестиране в прехвърлими ценни книжа (ПКИПЦК) — Инвестиционен риск за членовете — Обхват — Необходимост от сравнение с пенсионен фонд, който съответната държава членка приема за специален инвестиционен фонд“

По съединени дела C-639/22—C-644/22

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Rechtbank Gelderland (Първоинстанционен съд Гелдерланд, Нидерландия) с актове от 5 и 6 октомври 2022 г., постъпили в Съда на 12 октомври 2022 г., в рамките на производство по дела

X (C-639/22),

Stichting BPL Pensioen (C-643/22),

Stichting Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf (BPFL) (C-644/22)

срещу

Inspecteur van de Belastingdienst Utrecht (C-639/22, C-643/22 и C-644/22)

и

Fiscale Eenheid Achmea BV (C-640/22),

Y (C-641/22)

срещу

Inspecteur van de Belastingdienst Amsterdam (C-640/22 и C-641/22)

и

Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten (C-642/22)

* Език на производството: нидерландски.

срещу

Inspecteur van de Belastingdienst Maastricht (C-642/22)

СЪДЪТ (четвърти състав),

състоящ се от: C. Lycourgos, председател на състава, O. Spineanu-Matei (докладчик), J.-C. Bonichot, S. Rodin и L. S. Rossi, съдии,

генерален адвокат: J. Kokott,

секретар: A. Lamote, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 5 октомври 2023 г.,

като има предвид становищата, представени:

– за X, Y, Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten и Stichting BPL Pensioen, от K. R. Carton, E. M. van Kasteren и J. P. A. Vermeer, belastingadviseurs,

– за Fiscale Eenheid Achmea BV и Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf (BPFL), от U. N. C. Boy и G. J. van Norden, belastingadviseurs,

– за нидерландското правителство, от M. K. Bulterman, A. Hanje и J. Langer, в качеството на представители,

– за датското правителство, от D. Elkan, J. F. Kronborg и C. A.-S. Maertens, в качеството на представители,

– за Европейската комисия, от J. Jokubauskaitė и W. Roels, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 14 март 2024 г.,

постанови настоящото

Решение

1 Преюдициалните запитвания се отнасят до тълкуването на член 135, параграф 1, буква ж) от Директива 2006/112/ЕО на Съвета от 28 ноември 2006 година относно общата система на данъка върху добавената стойност (ОВ L 347, 2006 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 9, том 3, стр. 7, наричана по-нататък „Директивата за ДДС“).

2 Запитванията са отправени в рамките на шест спора, първо, по дело C-639/22, X, задължителен професионален пенсионен фонд, и по дела C-643/22 и C-644/22, съответно Stichting Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf (BPFL), секторни пенсионни фондове, срещу Inspecteur van de Belastingdienst Utrecht (инспектор от данъчната служба на Утрехт, Нидерландия), второ, по дела C-640/22 и C-641/22, съответно, Fiscale Eenheid Achmea BV, предприятие, предоставяло услуги на секторен пенсионен фонд,

и Y, пенсионен фонд на предприятие, срещу Inspecteur van de Belastingdienst Amsterdam (инспектор от данъчната служба на Амстердам, Нидерландия), и накрая, трето, по дело C-642/22, Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten, задължителен професионален фонд, срещу Inspecteur van de Belastingdienst Maastricht (инспектор на данъчната служба на Маастрихт, Нидерландия), относно прилагането по отношение на тези пенсионни фондове на освобождаването по член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС.

Правна уредба

Правото на Съюза

Директивата за ДДС

3 Член 2, параграф 1, буква в) от Директивата за ДДС предвижда:

„1. Следните сделки подлежат на облагане с ДДС:

[…]

в) доставката на услуги, извършвана възмездно на територията на държава членка от данъчнозадължено лице, действащо в това си качество“.

4 Член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС гласи:

„1. Държавите членки освобождават следните сделки:

[…]

ж) управлението на специалните инвестиционни фондове съгласно определенията, дадени от държавите членки“.

Директивата за ПКИПЦК

5 Член 1 от Директива 2009/65/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 13 юли 2009 година относно координирането на законовите, подзаконовите и административните разпоредби относно предприятията за колективно инвестиране в прехвърлими ценни книжа (ПКИПЦК) (ОВ L 302, 2009 г., стр. 32) (наричана по-нататък „Директивата за ПКИПЦК“) гласи:

„1. Настоящата директива се прилага за предприятия за колективно инвестиране в прехвърлими ценни книжа (ПКИПЦК), установени на територите на държавите членки.

2. За целите на настоящата директива и при условията на член 3 ПКИПЦК означава предприятие:

а) чиято единствена цел е колективното инвестиране в прехвърлими ценни книжа или в други ликвидни финансови активи, посочени в член 50, параграф 1, на капитал, привлечен чрез публично предлагане и чието функциониране е съобразено с принципа на разпределението на рисковете; и

б) чиито дялове, по искане на техните притежатели, подлежат на обратно изкупуване или откупуване, пряко или косвено, от активите на тези предприятия. Действията, предприети от ПКИПЦК с цел да се гарантира борсовата стойност на неговите дялове да не се различава значително от стойността на неговите нетни активи, се считат за равностойни на такова изкупуване или откупуване.

Държавите членки може да разрешат ПКИПЦК да бъдат съставени от няколко инвестиционни подразделения.

[…]“.

Нидерландското право

6 Член 11, параграф 1, буква i), точка 3 от Wet houdende vervanging van de bestaande omzetbelasting door een omzetbelasting volgens het stelsel van heffing over de toegevoegde waarde (Wet op de omzetbelasting) (Закон за замяна на досегашния данък върху оборота с данък върху добавената стойност (Закон за данъка върху оборота) от 28 юни 1968 г. (Stb. 1968, № 329), в редакцията му, приложима към спора в главното производство, гласи:

„1. При условията, определени с общ административен акт, от данък се освобождават:

[…]

i) следните […] услуги:

[…]

3 ° управлението на набрания с цел колективно инвестиране капитал от инвестиционни фондове и инвестиционни дружества“.

Споровете в главните производства и преюдициалните въпроси

7 Жалбоподателите в главните производства по дела C-639/22 и C-641/22—C-644/22, а именно съответно X, Y, Stichting Pensioenfonds voor Fysiotherapeuten, Stichting BPL Pensioen и Stichting Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf (BPFL), са нидерландски пенсионни фондове, ползвали услугите на управляващо инвестиции лице, установено извън Нидерландия. По дело C-640/22 жалбоподателят в главното производство Fiscale Eenheid Achmea, дружество по нидерландското право, предоставя услуги по управление на активи на секторен пенсионен фонд.

8 Тези жалбоподатели оспорват пред Rechtbank Gelderland (Първоинстанционен съд Гелдерланд, Нидерландия) — запитваща юрисдикция по всички посочени в предходната точка дела, размера на ДДС, начислен от инспекторите на данъчните служби в Утрехт, Амстердам и Маастрихт (наричани по-нататък „данъчната администрация“) върху ползваните от тях услуги по управление на активи. Те считат, че ползвалите или предоставялите тези услуги фондове са „специални инвестиционни фондове“ по смисъла на член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС. Поради това ползването или предоставянето на тези услуги било освободено по силата на член 11, параграф 1, буква i), точка 3 от Закона за замяна на досегашния данък върху оборота с данък върху добавената стойност (Закон за данъка върху оборота), в редакцията му, приложима към спора в главното производство.

9 От актовете за преюдициално запитване е видно, че нидерландската система за пенсионно осигуряване включва три стълба, а именно законоустановено основно пенсионно осигуряване, пенсионни схеми, установени от работодателите, и доброволни индивидуални пенсионни схеми. Вторият стълб, който е уреден във Wet houdende regels betreffende pensioenen (Закон за пенсионното осигуряване, наричан по-нататък „Законът за пенсиите“), включва пенсионни фондове на предприятия и секторни пенсионни фондове. Задължителните професионални пенсионни фондове по смисъла на Wet verplichte beroepspensioenregeling (Закон за задължителното професионално пенсионно осигуряване) според запитващата юрисдикция също попадат в този втори стълб.

10 Разглежданите в главните производства пенсионни фондове по дела C-639/22 и C-642/22 са задължителни професионални пенсионни фондове, по дела C-640/22, C-643/22 и C-644/22 — секторни пенсионни фондове, а по дело C-641/22 — пенсионен фонд на предприятие.

11 Във всяко от преюдициалните запитвания запитващата юрисдикция посочва, че въведената от съответните пенсионни фондове пенсионна схема се основава на „договор за пенсионно осигуряване“, характеризиращ се с изплащането на фиксирани пенсионни обезщетения. Това е един от трите вида договори, предвидени в Закона за пенсиите. Този договор се различавал от „договорите за вноски“, които предвиждали определени вноски, преобразувани впоследствие във фиксирани или променливи пенсионни обезщетения, и от „договорите за капитал“, които се отнасяли до определена капиталова стойност, преобразувана впоследствие във фиксирани или променливи пенсионни обезщетения.

12 Пенсионните фондове подлежали на държавен надзор за спазване на стратегически коефициент на покритие, отнасящ се до съотношението между активите на тези фондове и стойността на актуализираните им пенсионни задължения. Запитващата юрисдикция уточнява, че стратегическият коефициент на покритие и собственият капитал определят финансовото положение на пенсионен фонд, както и до голяма степен размера на вноските и евентуалното им намаляване, а също и предоставянето на условни добавки към пенсионните обезщетения (индексиране) или евентуалното намаляване на тези добавки и на пенсионните права.

13 Размерът на дължимите вноски се определя от пенсионния фонд така, че да покрие увеличението на собствения капитал, необходимо за увеличаване на пенсионните задължения, като се вземат предвид и прогнозите за възвръщаемостта на инвестициите.

14 За някои пенсионни фондове, а именно разглежданите по дела C-640/22, C-643/22 и C-644/22, управителният орган на всеки фонд определя този размер след съгласуване с организациите на работодателите и на работниците. Вноските се плащат от работодателя и се приспадат отчасти от заплатата на работника. Що се отнася до разглеждания по дело C-641/22 пенсионен фонд Y, вноската се определя от всяко осигурено лице, но все пак е ограничена. По последното дело запитващата юрисдикция уточнява, че за периода 2014—2020 г. работодателите поемат гаранция в размер на 250 милиона евро, които могат да послужат за допълване на вноските в случай на недостиг на очакваното натрупване на пенсионни права. По дела C-639/22 и C-642/22 членовете правят вноски въз основа на доходите от професионална дейност или на печалбите на предприятията си.

15 По всички дела в главните производства, с изключение на дело C-639/22, пенсионните права и пенсионните обезщетения в разглежданите пенсионни схеми се изчисляват въз основа на възнаграждението и броя прослужени години на всеки работник. В това отношение запитващата юрисдикция посочва, че размерът на тези пенсионни права и на тези пенсионни обезщетения в разглежданите в главните производства пенсионни схеми може да бъде променян. Този размер може да бъде увеличен, например чрез позоваване на промяната на индекса на потребителските цени. Управителният орган на всеки пенсионен фонд взема решение за отпускането на тази добавка. По отношение на дело C-644/22 запитващата юрисдикция посочва, че отпускането на всяка добавка се финансира изцяло от възвръщаемостта на инвестициите, направени от въпросния пенсионен фонд.

16 По отношение на разглежданата по дело C-639/22 пенсионна схема запитващата юрисдикция посочва, че пенсията за осигурителен стаж и възраст се определя в зависимост от броя тримесечия, през които са правени вноски. Става въпрос за референтна пенсия, чийто размер може да бъде увеличен спрямо предходната година от управителния орган на фонда по определена формула, ако има достатъчно финансови средства за това.

17 При пенсионната схема, разглеждана по дело C-641/22, управителният орган ежегодно решава дали и в какъв размер да се отпуска добавка към пенсионните права и обезщетения, доколкото активите на фонда позволяват това. В случая по дело C-642/22 всяка година се предоставя добавка от 2 % върху пенсионните права и обезщетения. В зависимост от финансовото състояние на пенсионния фонд управителният орган на фонда може да реши да отпусне по-голяма добавка, финансирана отчасти от вноски и отчасти от свръхдоходността на инвестирания капитал.

18 На пенсионен фонд може да се наложи обаче и да намали размера на тези права и обезщетения, както е в случая по дело C-641/22 с оглед на процента на натрупване на пенсионни права за 2020 г. Тези намаления и увеличения са уредени в Закона за пенсиите. В това отношение запитващата юрисдикция отбелязва, че не могат да се предоставят добавки, ако стратегическият коефициент на покритие е спаднал до определено ниво. Така по дело C-644/22 фондът успява да предостави добавка едва през 2009 г. Освен това, тъй като финансовото положение на този пенсионен фонд се влошава, той представя пред Nederlandsche Bank (Централна банка, Нидерландия) план за действие, който предвижда намаляване с 0,85 % на натрупаните пенсионни права.

19 Запитващата юрисдикция иска да се установи дали разглежданите в главните производства пенсионни фондове трябва да се считат за „специални инвестиционни фондове“, които могат да се ползват от освобождаването от ДДС, предвидено в член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС.

20 Във връзка с това запитващата юрисдикция отбелязва, позовавайки се на решения от 7 март 2013 г., Wheels Common Investment Fund Trustees и др. (C-424/11, EU:C:2013:144), от 13 март 2014 г., ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139), и от 9 декември 2015 г., Fiscale Eenheid X (C-595/13, EU:C:2015:801), че пенсионен фонд, който също като разглежданите в главните производства пенсионни фондове не е ПКИПЦК по смисъла на Директивата за ПКИПЦК, може все пак да се счита за „специален инвестиционен фонд“ по смисъла на член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС, ако притежава определени характеристики.

21 Тази юрисдикция иска по-специално да се установи как трябва да се тълкува една от тези характеристики, а именно изискването инвестиционният риск да се поема от членовете. Тя отбелязва, че според данъчната администрация, която по този въпрос се позовава на решение на Hoge Raad (Върховен съд, Нидерландия), рискът, който поемат членовете на разглежданите в главните производства пенсионни фондове във връзка с направените от последните инвестиции, не е от съществено значение.

22 Според запитващата юрисдикция пенсионните схеми, предмет на разглежданите от нея дела, не са напълно сходни както със схемите, предмет на решения от 7 март 2013 г., Wheels Common Investment Fund Trustees и др. (C-424/11, EU:C:2013:144), и от 13 март 2014 г., ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139), така и със схемата, предмет на цитираното от нея в акта за преюдициално запитване решение на Hoge Raad (Върховен съд).

23 Всъщност според запитващата юрисдикция размерът на пенсионните права и обезщетения по разглежданите в главните производства пенсионни схеми се изчислява въз основа на доходите от професионална дейност и броя прослужени години или въз основа на референтна пенсия.

24 От това според запитващата юрисдикция следва, от една страна, че случаят е различен от този, разглеждан в решение от 7 март 2013 г., Wheels Common Investment Fund Trustees и др. (C-424/11, EU:C:2013:144), тъй като не може да се приеме, че разглежданите от запитващата юрисдикция пенсионни права и обезщетения по никакъв начин не зависят от стойността на активите и от възвръщаемостта на инвестициите, направени от пенсионните фондове. Въпреки че размерът на посочените пенсионни права и обезщетения не зависи пряко от възвръщаемостта на инвестициите, очакваният размер на пенсията не е гарантиран. Рискът от промяна на стойността на активите се отразява на стратегическия процент на покритие и по този начин определя, наред с прогнозните интереси и риска от дълъг период от време, дали и до каква степен могат да се предоставят добавки, или напротив, пенсионните права и обезщетения трябва да бъдат намалени. Така според запитващата юрисдикция възвръщаемостта на инвестициите и промените в стойността на активите се отразяват на равнището на пенсионните права и обезщетения.

25 От друга страна, разглежданите в споровете по главните производства пенсионни схеми се различавали от случая, разглеждан в решение от 13 март 2014 г., ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139), при който размерът на пенсията се определял от размера на фиксираните вноски и реализираните от тях доходи, което съответствало по-скоро на пенсионна схема, организирана въз основа на „договори за вноски“ по смисъла на Закона за пенсиите. Това обаче не било пречка при всички разглеждани схеми рискът от дефицити и излишъци да се поема от всички членове чрез намаляване на натрупаните права или прилагане на намаление, или напротив, чрез предоставяне на допълнителни суми или компенсация за извършени по-рано намаления.

26 Запитващата юрисдикция иска да се установи дали фактът, че инвестиционният риск се поема от всички членове, е пречка пенсионен фонд като разглежданите в споровете по главното производство да се счита за специален инвестиционен фонд и дали е достатъчно членовете да носят просто някакъв риск в това отношение, или пък този риск трябва да бъде значителен.

27 Освен това от актовете за преюдициално запитване е видно, че по дела C-640/22 и C-644/22 жалбоподателите в главните производства, Fiscale Eenheid Achmea и Stichting Bedrijfstakpensioensfonds voor het levensmiddelenbedrijf (BPFL), твърдят, че принципът на данъчна неутралност предполага да се направи сравнение с някои пенсионни фондове, които изпълняват договори за вноски и които, без да са ПКИПЦК, се третират от нидерландската данъчна администрация като специални инвестиционни фондове. В това отношение запитващата юрисдикция отбелязва, че по силата на писмо от Staatssecretaris van Financiën (държавен секретар по финансите, Нидерландия) някои пенсионни фондове, които изпълняват договори за вноски, се третират от данъчната администрация като специални инвестиционни фондове.

28 Запитващата юрисдикция не е сигурна обаче дали такова сравнение е необходимо, след като решения от 7 март 2013 г., Wheels Common Investment Fund Trustees и др. (C-424/11, EU:C:2013:144), и от 13 март 2014 г., ATP PensionService (C-464/12, EU:C:2014:139), са установили в светлината на принципа на данъчна неутралност критерии за определяне дали икономическите оператори извършват същите сделки като ПКИПЦК. Освен това запитващата юрисдикция иска да се установи дали за работник, който невинаги има възможност да избира вида на пенсионния договор, има съществена разлика между различните видове пенсионни договори.

29 При тези обстоятелства Rechtbank Gelderland (Първоинстанционен съд Гелдерланд) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси по дело C-644/22:

„1. Трябва ли член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС […] да се тълкува в смисъл, че може да се приеме, че членовете на пенсионен фонд като разглеждания в главното производство носят инвестиционен риск и означава ли това, че пенсионният фонд е „специален инвестиционен фонд“ по смисъла на тази разпоредба? От значение ли е в тази насока:

– дали членовете носят индивидуален инвестиционен риск, или е достатъчно членовете като общност — и никой друг — да носят последиците от резултатите от инвестициите,

– колко висок е колективният, респ. индивидуалният риск,

– доколко за размера на пенсионните обезщетения допринасят други фактори като периодът на натрупване на пенсията, размерът на трудовото възнаграждение и дисконтовият фактор?

2) Означава ли принципът на данъчна неутралност, че при прилагането на член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС в контекста на фондове, които не са ПКИПЦК […], следва да се прецени не само дали същите са сходни с ПКИПЦК, но и дали от гледна точка на средния потребител те са сходни с други фондове, които макар да не са ПКИПЦК, са считани от държавата членка за специални инвестиционни фондове?“.

30 По дела C-639/22, C-642/22 и C-643/22 Rechtbank Gelderland (Първоинстанционен съд Гелдерланд) решава да спре производството и да постави на Съда преюдициален въпрос, идентичен с първия въпрос по дело C-644/22.

31 По дело C-640/22 запитващата юрисдикция уточнява, че от 1 януари 2018 г. в пенсионния фонд, на който жалбоподателят в главното производство по това дело е предоставял услуги по управление на активи, не е имало по-нататъшно активно натрупване на пенсионни права, тъй като разглежданият в спора пред тази юрисдикция пенсионен фонд е бил принуден да прехвърли активите си поради ниския стратегически коефициент на покритие. Поради това запитващата юрисдикция оспорва значението на този фактор при разглеждането на поемания от членовете риск от инвестициите на този пенсионен фонд.

32 При тези обстоятелства Rechtbank Gelderland (Първоинстанционен съд Гелдерланд) решава да спре производството и да постави на Съда същите въпроси като тези по дело C-644/22, като обаче в първия въпрос уточнява:

„[…] От значение ли е в тази насока:

[…]

– че от 1 януари 2018 г. при пенсионния фонд вече не е налице активно натрупване и поради ниския стратегически коефициент на покритие той е длъжен да прехвърли общите активи на застраховател или на друг пенсионен фонд?

[…]“.

33 Накрая, по дело C-641/22 запитващата юрисдикция иска да се установи дали споменатото вече в точка 14 от настоящото решение обстоятелство, че работодателите са действали като гаранти за определен период, за да осигурят натрупването на пенсионни права, е от значение за наличието свързан с направените от пенсионния фонд инвестиции риск, който се поема от членовете на този фонд.

34 При тези обстоятелства Rechtbank Gelderland (Първоинстанционен съд Гелдерланд) решава да спре производството и да постави на Съда същия като първия въпрос по дело C-644/22, като обаче в уточнява следното:

„[…] От значение ли е в тази насока:

[…]

– че за периода от 2014 г. до 2020 г. работодателят е поел гаранция до 250 [милиона] евро за реализирането на планираното натрупване на пенсии?“.

35 С определение на председателя на Съда от 15 ноември 2022 г. дела C-639/22—C-644/22 са съединени за целите на писмената и устната фаза на производството, както и на съдебното решение.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос

36 С първия си въпрос, който е общ за всички съединени дела, запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС трябва да се тълкува в смисъл, че членовете на пенсионен фонд — който в рамките на колективна пенсионна схема изпълнява договор за пенсионно осигуряване, предвиждащ пенсионни права и обезщетения, чийто размер, макар да се определя въз основа на референтна пенсия или на доходите от професионалната дейност и броя прослужени години на всеки член, би могъл да варира при определени условия в зависимост от резултатите от направените от този пенсионен фонд инвестиции — могат да се считат за носещи инвестиционен риск. Тази юрисдикция иска също да се установи дали в това отношение е от значение колко висок е поетият риск, дали рискът е индивидуален или колективен, периодът на натрупване на пенсионни права на съответния член, прекъсването на този период за известно време по отношение на определен пенсионен фонд или пък предоставянето на гаранция от работодателя за известен период за очакваното натрупване на пенсионни права.

37 Съгласно член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС държавите членки освобождават от ДДС управлението на специалните инвестиционни фондове съгласно определенията, дадени от държавите членки.

38 В това отношение следва да се припомни, че макар законодателят на Съюза да е предоставил на държавите членки възможността да дефинират понятието за специални инвестиционни фондове, за такива трябва да се считат фондовете, които представляват ПКИПЦК по смисъла на Директивата за ПКИПЦК (вж. в този смисъл решение от 13 март 2014 г., TP PensionService, C-464/12, EU:C:2014:139, т. 46 и цитираната съдебна практика).

39 Както става ясно от член 1, параграф 2 от посочената директива, ПКИПЦК са предприятия, чиято единствена цел е колективното инвестиране в прехвърлими ценни книжа на капитал, привлечен чрез публично предлагане, чието функциониране е съобразено с принципа на разпределението на рисковете и чиито дялове, по искане на техните притежатели, подлежат на обратно изкупуване или откупуване, пряко или косвено, от активите на тези предприятия (решение от 9 декември 2015 г., Fiscale Eenheid X, C-595/13, EU:C:2015:801, т. 36 и цитираната съдебна практика).

40 По-конкретно ПКИПЦК са предприятия, в които са обединени голям брой инвестиции, разпределени в различни ценни книжа, които могат да бъдат ефективно управлявани с оглед на оптимизиране на резултатите и в които предприятия индивидуалните инвестиции могат да бъдат сравнително малки. Тези фондове управляват инвестициите си от свое име и за своя сметка, докато всеки клиент инвеститор притежава участие във фонда, но не и самите инвестиции на фонда (решение от 13 март 2014 г., TP PensionService, C-464/12, EU:C:2014:139, т. 50 и цитираната съдебна практика).

41 Съгласно постоянната съдебна практика за специални инвестиционни фондове трябва да се считат също и фондове, които, без да са предприятия за колективно инвестиране по смисъла на Директивата за ПКИПЦК, имат същите характеристики като тези предприятия и следователно извършват същите сделки или най-малкото са сходни с тези предприятия, до степен, че да се конкурират с тях (решение от 9 декември 2015 г., Fiscale Eenheid X, C-595/13, EU:C:2015:801, т. 37 и цитираната съдебна практика).

42 Следва да се припомни, че съгласно практиката на Съда, за да може да се приеме, че дадено образувание има същите характеристики като на ПКИПЦК и следователно като на специален инвестиционен фонд, който може да се ползва от освобождаването от ДДС по член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС, притежателите на дялови участия трябва да имат право на печалба или да носят риска от управлението на фонда. С други думи, членовете трябва да носят инвестиционния риск (вж. в този смисъл решения от 7 март 2013 г. Wheels Common Investment Fund Trustees и др., C-424/11, EU:C:2013:144, т. 27, от 13 март 2014 г., ATP PensionService, C-464/12, EU:C:2014:139, т. 59, и от 9 декември 2015 г., Fiscale Eenheid X, C-595/13, EU:C:2015:801, т. 51 и 52).

43 В това отношение Съдът е уточнил, че членовете на пенсионна схема не носят риска от управлението на инвестиционния фонд, в който са обединени активите на въпросната схема, ако пенсията, която може да получи работник, въобще не зависи от стойността на активите на схемата и от печалбите от направените от управителите на схемата инвестиции, а е определена предварително в зависимост от прослуженото време при работодателя и от размера на възнаграждението, докато доходът, който може да очакват лицата, купуващи дялове в предприятие за колективно инвестиране, зависи от печалбите от извършените от управителите на фонда инвестиции в периода, през който притежават тези дялове (решение от 7 март 2013 г., Wheels Common Investment Fund Trustees и др., C-424/11, EU:C:2013:144, т. 27).

44 От това следва, че за да се установи, че член на пенсионен фонд носи риска от необходимите инвестиции, получаваната от него пенсия трябва да зависи от направените от този фонд инвестиции, и то в степен, сравнима с тази, в която възвръщаемостта на притежател на дялове в предприятие за колективно инвестиране зависи от направените от това предприятие инвестиции.

45 Следователно, за да може пенсионен фонд да се счита за специален инвестиционен фонд, който може да се ползва от освобождаването, предвидено в член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС, рискът, понасян от членовете на този пенсионен фонд в резултат на направените от него инвестиции, трябва да бъде сравним с риска, който понасят притежателите на дялове в предприятие за колективно инвестиране върху депозираните в него активи.

46 Тъй като този риск трябва да бъде отразен в равнището на пенсионните права и на пенсионните обезщетения, за да се приеме, че членовете на пенсионен фонд са изложени на риск, сравним с този за притежателите на дялове в предприятие за колективно инвестиране, следва да се установи, че резултатите от направените от пенсионния фонд инвестиции имат значително отражение върху размера на пенсионните права и обезщетения.

47 Всъщност, след като доходът, който могат да очакват притежателите на дялове в предприятие за колективно инвестиране, зависи основно от резултатите за периода, през който притежават тези дялове, от направените от това предприятие инвестиции, което непосредствено засяга стойността на посочените дялове, прилагането на освобождаването, предвидено в член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС, по отношение на пенсионен фонд предполага размерът на дължимите по съответния договор за пенсионно осигуряване пенсионни права и обезщетения да не е гарантиран, а да зависи основно, като го намалява или увеличава, от резултатите от направените от този фонд инвестиции.

48 Следователно, за да се установи, че инвестиционен риск за членовете на пенсионен фонд е сравним с този, който понасят притежателите на дялове в предприятия за колективно инвестиране, размерът на пенсионните права и обезщетения не може да се определя в голяма степен в зависимост от прослуженото време при работодателя и от размера на трудовото възнаграждение на всеки член. В това отношение националната юрисдикция следва да определи, както по същество отбелязва генералният адвокат в точка 44 от заключението си, дали пенсионните права и обезщетения зависят основно от резултатите от направените от съответния пенсионен фонд инвестиции.

49 В случая запитващата юрисдикция отбелязва, че в разглежданите в главните производства пенсионни схеми пенсионните права и обезщетения по принцип се изчисляват въз основа на референтна пенсия или на доходи от професионална дейност и броя прослужени години на всеки член, че тяхното равнище не зависи пряко от резултатите от извършените от пенсионния фонд инвестиции, но не е и също така гарантирано. Стратегическият коефициент на покритие позволява да се определи дали и до каква степен могат да се предоставят добавки, или напротив, пенсионните права и обезщетения трябва да бъдат намалени. Така според запитващата юрисдикция резултатите от инвестициите се отразяват на размера на пенсиите. Освен това рискът от дефицити и евентуалните излишъци се разпределят върху всички членове.

50 С оглед на тези обстоятелства размерът на пенсионните права или обезщетения до голяма степен е предварително определен в зависимост от продължителността на прослуженото време при работодателя и от заплатата на всеки член. Освен това промените в тази сума зависят от стратегическия коефициент на покритие, определен по-специално на основание на актуализираната стойност на пенсионните задължения. Така, въпреки че тази сума може да бъде намалена или увеличена и че предоставянето на добавки в някои случаи се финансира изцяло от резултатите от направените от пенсионния фонд инвестиции, същата сума, изглежда, зависи от редица фактори, като резултатите от инвестициите не изглежда да са основен фактор, което все пак запитващата юрисдикция трябва да провери, като вземе предвид всички характеристики на съответните договори за пенсионно осигуряване.

51 Освен това, за да се определи дали членовете на разглежданите в главното производство пенсионни фондове носят инвестиционен риск, сравним с този на притежателите на дялове в предприятие за колективно инвестиране, не е достатъчно да се констатира, че рискът от направените от такъв пенсионен фонд инвестиции се поема от членовете му, поотделно или колективно, а не от други лица или образувания. Всъщност, макар тези инвестиции да имат само незначително отражение върху размера на пенсионните права и обезщетения, поетият от членовете риск не е сравним с този на притежателите на дялове в предприятие за колективно инвестиране по отношение на вложените в него активи.

52 Когато обаче рискът от направените от пенсионен фонд инвестиции има значително въздействие върху размера на дължимите съгласно договора за пенсионно осигуряване пенсионни права и обезщетения, не е от значение обстоятелството, че този риск е разпределен между всички членове на фонда и че следователно въздействието му е умерено. Това всъщност се дължи на факта, че фондът е обединен и че няма пречка инвестиционният риск да влияе индивидуално върху правата на всичките му членове.

53 Освен това броят на годините, необходими за натрупване на пенсионните права на даден член, или фактът, че периодът за натрупване на тези права е прекъснат за известно време, са също без значение за пенсионен фонд като този по дело C-640/22. Както отбелязва генералният адвокат в точка 46 от заключението си, от значение е само начинът, по който пенсионните права и обезщетения са уредени в договора за пенсионно осигуряване на члена, и степента, в която тези права и обезщетения зависят от резултатите от направените от пенсионния фонд инвестиции. Фактът, че пенсионният фонд е престанал да съществува или че поради финансовото си положение е длъжен да прехвърли активите си, не оказва влияние върху наличието на инвестиционен риск за членовете на този пенсионен фонд, освен ако прехвърлянето предполага прехвърляне на риска на трето образувание.

54 Такъв би могъл да е случаят при несъстоятелност на пенсионен фонд, водеща до колективен риск, който следва да се разграничава от възможността за промени в размера на пенсионните права и обезщетения. В този случай националната юрисдикция следва да провери дали за съответния пенсионен фонд е била въведена форма на държавна гаранция или презастраховане, за да се установи дали членовете на фонда също носят риск от обявяването му в несъстоятелност.

55 Освен това не може да се изключи, че фактът, че работодателят е действал като гарант за определен период от време с оглед на очакваното натрупване на пенсионни права, може да окаже въздействие върху пенсионните права и обезщетения, доколкото в този случай платените вноски могат да доведат до гарантиран размер на пенсията, независимо от резултатите от направените от съответния пенсионен фонд инвестиции, а това би могло да изключи наличието на риска, необходим, за да се счита, че този фонд има характеристики, сравними с тези на ПКИПЦК. При все това обаче, освен ако гаранцията не е пълна, националният съд трябва да провери до каква степен резултатите от инвестициите оказват влияние върху общия размер на пенсиите.

56 С оглед на изложените съображения на първия въпрос следва да се отговори, че член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС трябва да се тълкува в смисъл, че членовете на пенсионен фонд — който в рамките на колективна пенсионна схема изпълнява договор за пенсионно осигуряване, предвиждащ пенсионни права и обезщетения, чийто размер, макар да се определя въз основа на референтна пенсия или на доходите от професионалната дейност и броя прослужени години на всеки член, би могъл да варира при определени условия в зависимост от резултатите от направените от този пенсионен фонд инвестиции — могат да се считат за носещи инвестиционен риск само когато посоченият размер зависи основно от резултатите от тези инвестиции. За целите на тази преценка не е от значение нито периодът на натрупване на пенсионни права на съответния член, нито прекъсването на този период за известно време по отношение на определен пенсионен фонд. Индивидуалното или колективното поемане на риска по-специално в случай на несъстоятелност или гарантирането от работодателя на натрупването на пенсионни права за определен период са обстоятелства, които имат значение в това отношение, без обаче сами по себе си да са определящи.

По втория въпрос по дела C-640/22 и C-644/22

57 С втория си въпрос по дела C-640/22 и C-644/22 запитващата юрисдикция иска по същество да се установи дали член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС, разглеждан в светлината на принципа на данъчна неутралност, трябва да се тълкува в смисъл, че за да се определи дали пенсионен фонд, който не е ПКИПЦК, може да се ползва от предвиденото в тази разпоредба освобождаване, е необходимо не само да се направи сравнение с такова предприятие, но и да се прецени дали този пенсионен фонд, имайки предвид правното и финансово положение спрямо него на съответния член, е сравним с други фондове, които, без да са ПКИПЦК, се считат от съответната държава членка за специални инвестиционни фондове по смисъла на тази разпоредба.

58 От точки 38 и 41 от настоящото решение следва, че при прилагането на това освобождаване държавите членки са длъжни да третират фондовете, които представляват ПКИПЦК по смисъла на Директивата за ПКИПЦК, като специални инвестиционни фондове и че за специални инвестиционни фондове трябва да се считат и фондовете, които, без да са предприятия за колективно инвестиране по смисъла на тази директива, извършват същите сделки или най-малкото имат сходни характеристики с тези предприятия до степен, че да се конкурират с тях.

59 Всъщност освобождаването, предвидено в член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС, макар да подлежи на стриктно тълкуване, трябва, както налагат принципът на данъчна неутралност и целта за улесняване на инвеститорите при инвестиране в ценни книжа чрез предприятия за инвестиране, да бъде цялостно приложено (вж. в този смисъл решение от 17 юни 2021 г., K и DBKAG, C-58/20 и C-59/20, EU:C:2021:491, т. 38 и цитираната съдебна практика).

60 В частност принципът на данъчна неутралност не допуска стоки или услуги, които са сходни и следователно са в конкуренция помежду си, да се третират по различен начин за целите на ДДС (вж. в този смисъл решение от 3 февруари 2022 г., Finanzamt A, C-515/20, EU:C:2022:73, т. 43 и цитираната съдебна практика).

61 От акта за преюдициално запитване се установява, че по силата на писмо от държавния секретар по финансите някои пенсионни фондове, които изпълняват договори за вноски, трябва да бъдат третирани от данъчната администрация като специални инвестиционни фондове по смисъла на член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС.

62 В това писмо държавния секретар по финансите е приел, че по същество индивидуална пенсионна схема с дефинирани вноски представлява специален инвестиционен фонд, тъй като по същество при нея членовете носят инвестиционния риск. Освен това някои пенсионни схеми с дефинирани колективни вноски също могат да се считат за специални инвестиционни фондове, когато натрупването на пенсионни права се извършва по начин, сравним с натрупването на такива права при индивидуалните пенсионни схеми с дефинирани вноски.

63 В този контекст членовете на пенсионен фонд трябва да се считат за средни потребители, както посочва и запитващата юрисдикция. Ето защо в случая тази юрисдикция трябва да извърши конкретна проверка, за да определи дали от гледна точка на правното и финансово положение на съответния член спрямо пенсионния фонд пенсионните права, придобити по силата на сключени с пенсионен фонд като разглеждания в главното

производство договори за пенсионно осигуряване, които съгласно акта за преюдициално запитване представляват „договори за пенсионни обезщетения“, са сравними с пенсионните права, придобити по силата на договор „за вноски“ за пенсионно осигуряване, изпълняван от пенсионен фонд, който е квалифициран от държава членка като специален инвестиционен фонд по смисъла на член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС и който се характеризира по-специално с това, че членовете му носят инвестиционния риск.

64 С оглед на изложените съображения на втория въпрос по дела C-640/22 и C-644/22 следва да се отговори, че член 135, параграф 1, буква ж) от Директивата за ДДС, разглеждан в светлината на принципа на данъчна неутралност, трябва да се тълкува в смисъл, че за да се определи дали пенсионен фонд, който не е ПКИПЦК, може да се ползва от предвиденото в тази разпоредба освобождаване, е необходимо не само да се направи сравнение с такова предприятие, но и да се прецени дали този пенсионен фонд, имайки предвид правното и финансовото положение спрямо него на съответния член, е сравним с други фондове, които, без да са ПКИПЦК, се считат от съответната държава членка за специални инвестиционни фондове по смисъла на тази разпоредба.

По съдебните разноски

65 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (четвърти състав) реши:

1) Член 135, параграф 1, буква ж) от Директива 2006/112/ЕО на Съвета от 28 ноември 2006 година относно общата система на данъка върху добавената стойност

трябва да се тълкува в смисъл, че

членовете на пенсионен фонд — който в рамките на колективна пенсионна схема изпълнява договор за пенсионно осигуряване, предвиждащ пенсионни права и обезщетения, чийто размер, макар да се определя въз основа на референтна пенсия или на доходите от професионалната дейност и броя прослужени години на всеки член, би могъл да варира при определени условия в зависимост от резултатите от направените от този пенсионен фонд инвестиции — могат да се считат за носещи инвестиционен риск само когато посоченият размер зависи основно от резултатите от тези инвестиции. За целите на тази преценка не е от значение нито периодът на натрупване на пенсионните права на съответния член, нито прекъсването на този период за известно време по отношение на определен пенсионен фонд. Индивидуалното или колективното поемане на риска, по-специално в случай на несъстоятелност или гарантирането от работодателя на натрупването на пенсионни права за определен период са обстоятелства, които имат значение в това отношение, без обаче сами по себе си да са определящи.

2) Член 135, параграф 1, буква ж) от Директива 2006/112, разглеждан в светлината на принципа на данъчна неутралност,

трябва да се тълкува в смисъл, че

за да се определи дали пенсионен фонд, който не е предприятие за колективно инвестиране в прехвърлими ценни книжа, може да се ползва от предвиденото в тази разпоредба освобождаване, е необходимо не само да се направи сравнение с такова предприятие, но и да се прецени дали този пенсионен фонд, имайки предвид правното и финансово положение спрямо него на съответния член, е сравним с други фондове, които, без да са предприятие за колективно инвестиране в прехвърлими ценни книжа, се считат от съответната държава членка за специални инвестиционни фондове по смисъла на тази разпоредба.

Подписи